

Attention và Transformer

☑ Trắc nghiệm 33 🔗 Chạy trên Kaggle ⬇ PDF bài

Trong câu “Con mèo không nhảy lên bàn vì nó quá cao”, từ “nó” chỉ cái bàn; đổi “cao” thành “mệt” thì “nó” chỉ con mèo. Nghĩa của một từ phụ thuộc vào các từ khác trong câu, và từ nào quan trọng thì thay đổi theo từng câu. Mean pooling ở bài trước lấy trung bình đều mọi từ; attention cho mỗi từ tự chọn lấy thông tin từ những từ nào, với tỉ lệ bao nhiêu. Bài này tính attention bằng tay trên ví dụ nhỏ, rồi cài một khối encoder của Transformer.

MỤC TIÊU

- Tính attention bằng tay và bằng NumPy.
- Ghi shape của Q, K, V và đầu ra.
- Ghép multi-head attention, residual, LayerNorm và feed-forward thành một khối encoder.
- Dùng padding mask, causal mask và thông tin vị trí.

Từ trung bình cố định tới trung bình theo câu hỏi

Attention nhận query (câu hỏi), key (thông tin dùng để so khớp) và value (thông tin muốn lấy). Điểm giống nhau giữa query và key quyết định trọng số của value tương ứng. Hình dung truy vấn trong CP: key dùng để tìm, value là dữ liệu cần trả. Khác hash map, attention thường trả tổ hợp mềm của nhiều value thay vì chọn một địa chỉ chính xác.

Đặt Q shape (L_q, d_k) , K (L_k, d_k) , V (L_v, d_v) . Tính

$$S = QK^\top / \sqrt{d_k}, \quad A = \text{softmax}(S), \quad O = AV.$$

Softmax theo chiều key: mỗi hàng A có tổng 1, nói một query phân phối trọng lượng cho các key ra sao. Query và key cần cùng d_k để nhân vô hướng; value có thể có độ rộng d_v khác. Hệ số $1/\sqrt{d_k}$ giữ thang score khi độ rộng tăng; mục riêng ngay sau ví dụ tính tay giải thích con số này.

HỎI NHANH

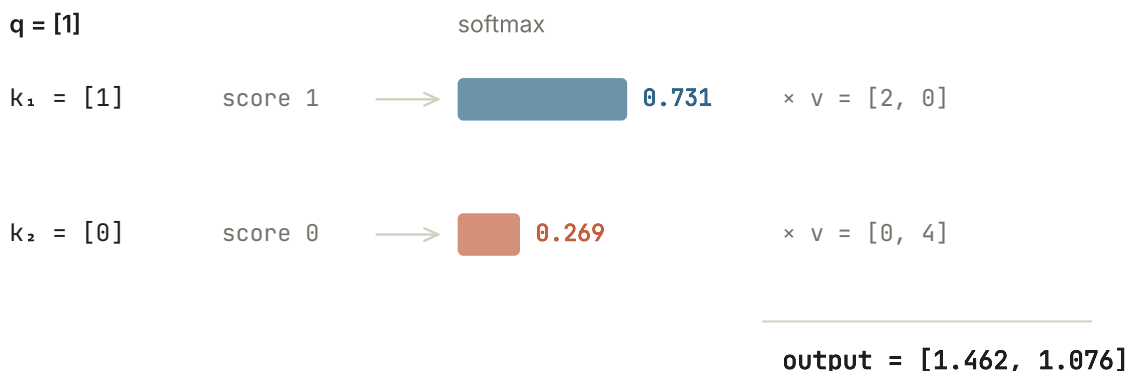
Trong một câu, mọi key giống hệt nhau, còn các value thì khác nhau. Output của một query bất kỳ là gì?

- A Value đầu tiên, vì softmax phá hòa theo chỉ số
- B Trung bình đều của các value
- C Vector 0, vì các score triệt tiêu nhau
- D Không xác định, vì softmax cần các score khác nhau

Một attention trên hai key

Lấy một query $q = [1]$, hai key $k_1 = [1]$, $k_2 = [0]$, nên $d_k = 1$ và score là $[1, 0]$. Softmax cho $a_1 = e/(e + 1) \approx 0.731$, $a_2 = 1/(e + 1) \approx 0.269$. Với $v_1 = [2, 0]$, $v_2 = [0, 4]$, kết quả là $[2a_1, 4a_2] \approx [1.462, 1.076]$. Key quyết định hệ số, value cung cấp nội dung.

Khi trọng số đã có, đầu ra chỉ là trung bình có trọng số: $(0.5, 0.3, 0.2)$ trên các value 2, 4, 10 cho $1 + 1.2 + 2 = 4.2$. Nếu mọi key giống hệt nhau thì mọi score bằng nhau, và đầu ra là trung bình cộng các value, query là gì cũng vậy.

Score (1, 0) qua softmax thành (0.731, 0.269), rồi trộn hai value.

```

import numpy as np
import torch
from torch import nn

torch.set_num_threads(1)
torch.manual_seed(41)
Q = np.array([[1.]])
K = np.array([[1.], [0.]])
V = np.array([[2., 0.], [0., 4.]])
scores = Q @ K.T / np.sqrt(Q.shape[-1])
shifted = scores - scores.max(axis=-1, keepdims=True)
weights = np.exp(shifted)
weights /= weights.sum(axis=-1, keepdims=True)
output = weights @ V
print('weights:', np.round(weights, 6).tolist())
print('output:', np.round(output, 6).tolist())
tq, tk, tv = [torch.tensor(a) for a in [Q, K, V]]
torch_output = (tq @ tk.T / np.sqrt(Q.shape[-1])).softmax(dim=-1) @ tv
print('match:', np.allclose(output, torch_output.numpy()))

```

KẾT QUẢ

```

weights: [[0.731059, 0.268941]]
output: [[1.462117, 1.075766]]
match: True

```

Trừ max trước exp không đổi softmax vì mọi số mũ cùng chia một hệ số; nó tránh exp của số quá lớn. Đây là cùng tư duy phép số ổn định như loss bài 3.3. Dòng match xác nhận phép tự cài trùng với phép tensor của PyTorch.

HỎI NHANH

scores có shape (B, Lq, Lk). Trong `weights = scores.softmax(dim=...)`, phải chọn `dim` nào để mỗi query phân trọng số cho các key?

- A `dim=0`
- B `dim=1`
- C `dim=-1`
- D Chiều nào cũng được, vì shape giữ nguyên

Score quá lớn làm softmax bão hòa

Score $q^\top k = \sum_{i=1}^{d_k} q_i k_i$ là tổng của d_k tích. Nếu các thành phần của q và k độc lập, trung bình 0, phương sai 1, mỗi tích có phương sai 1, nên score có phương sai d_k và độ lệch chuẩn $\sqrt{d_k}$. Score càng chênh nhau, softmax càng dồn trọng số vào một key. Khi phân phối gần one-hot, softmax bão hòa: gradient tới các key còn lại gần bằng 0, giống tanh bão hòa ở bài 3.3. Chia cho $\sqrt{d_k}$ đưa độ lệch chuẩn về khoảng 1 ở mọi độ rộng.

Thí nghiệm dưới lấy 2000 query ngẫu nhiên, mỗi query 8 key, đo độ lệch chuẩn của score và trung bình trọng số lớn nhất trong mỗi hàng:

Python

```
rng = np.random.default_rng(0)

def mean_top_weight(scores):
    shifted = scores - scores.max(axis=-1, keepdims=True)
    weights = np.exp(shifted)
    weights /= weights.sum(axis=-1, keepdims=True)
    return weights.max(axis=-1).mean()

for d_k in [4, 64, 1024]:
    q = rng.standard_normal((2000, 1, d_k)) # 2000 query
    k = rng.standard_normal((2000, 8, d_k)) # 8 key cho mỗi query
    raw = (q * k).sum(axis=-1) # score chưa chia, shape (2000, 8)
```

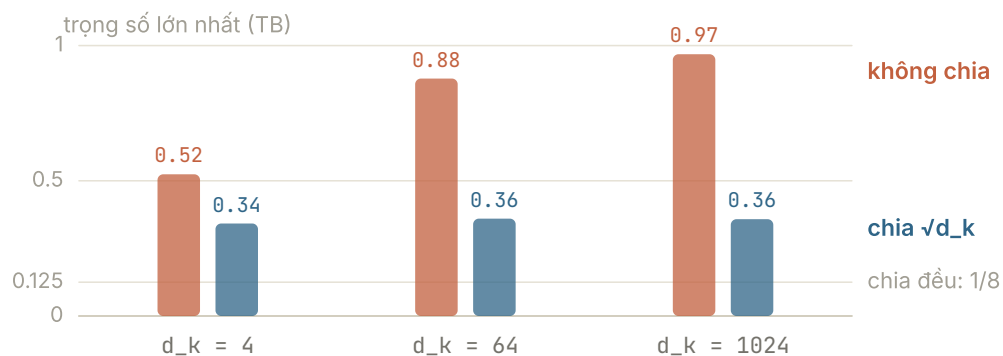
```
scaled = raw / np.sqrt(d_k)
print(f'd_k={d_k:<4}   std {raw.std():5.2f} -> {scaled.std():4.2f}   '
      f'max weight {mean_top_weight(raw):.3f} -> {mean_top_weight(scaled):.3f}')
```

KẾT QUẢ

d_k=4	std	2.00 -> 1.00	max weight	0.524 -> 0.342
d_k=64	std	7.96 -> 0.99	max weight	0.878 -> 0.360
d_k=1024	std	31.83 -> 0.99	max weight	0.968 -> 0.358

Không chia, độ lệch chuẩn tăng đúng như $\sqrt{d_k}$ (2, 8, 32) và key mạnh nhất chiếm trung bình 0.524, 0.878 rồi 0.968 trọng số, trong khi chia đều cho 8 key chỉ là 0.125. Có chia, độ lệch chuẩn ở quanh 1 và trọng số lớn nhất giữ quanh 0.35 ở cả ba độ rộng: thang score không còn phụ thuộc kích thước model.

Lập luận dựa trên giả định độc lập lúc khởi tạo; trong quá trình học, model vẫn có thể làm score lớn khi thật sự cần một phân phối nhọn. Đẩy tới cùng, nhân mọi score với $c \rightarrow \infty$ thì softmax thành one-hot và đầu ra chỉ còn value của key có score lớn nhất.

Không chia $\sqrt{d_k}$, một key chiếm gần hết trọng số khi d_k lớn.

HỎI NHANH

Các thành phần của q và k độc lập, trung bình 0, phương sai 1, với $d_k = 256$. Độ lệch chuẩn của score trước và sau khi chia cho $\sqrt{d_k}$ là bao nhiêu?

A 256 trước, 16 sau

B 256 trước, 1 sau

C 1 trước, 1/16 sau

D 16 trước, 1 sau

Self-attention học cách tạo câu hỏi

Trong self-attention, Q , K , V đều được tạo từ cùng chuỗi X nhưng qua ba phép chiếu học được: $Q = XW_Q$, $K = XW_K$, $V = XW_V$. Cùng token có ba vai trò khác nhau.

Query của một vị trí hỏi nên lấy thông tin gì; key của các vị trí giúp so khớp; value mang dữ liệu được trộn. Ba ma trận được học từ loss, nên từng phần tử của chúng không mang một quy tắc ngữ nghĩa đặt sẵn.

Đại lượng một head	Shape có batch	Ý nghĩa
X	(B, L, d)	Vector token đầu vào
Q, K	(B, L, dk)	Dùng so khớp
V	(B, L, dv)	Nội dung cần trộn
score, weights	(B, L, L)	Mỗi query nhìn mọi key
O	(B, L, dv)	Biểu diễn đã nhận ngữ cảnh

Multi-head attention dùng nhiều bộ chiếu, tạo nhiều cách trộn song song, ghép các kết quả rồi chiếu lại. Mỗi head có softmax riêng, nên một query có H phân phối trọng số cùng lúc: một head có thể dồn vào chủ ngữ, head khác vào từ đứng kề. Nhiều head

không bảo đảm mỗi head ứng với một khái niệm con người đặt tên được; chúng chỉ là thêm cách tương tác để model học.

Với `embed_dim` d và số head H của lớp PyTorch trong bài, cần d chia hết cho H , mỗi head rộng d/H . Ba phép chiếu W_Q, W_K, W_V và phép chiếu ra W_O đều là $d \times d$, nên lớp có $4d^2 + 4d$ tham số kể cả bias, không phụ thuộc H : với $d = 512$ là $4 \cdot 512^2 + 4 \cdot 512 = 1\,050\,624$ cho cả 8 lần 16 head.

HỎI NHANH

Bỏ hai phép chiếu W_Q, W_K , dùng thẳng $Q = K = X$. Ma trận score $XX^\top$ bị ràng buộc gì?

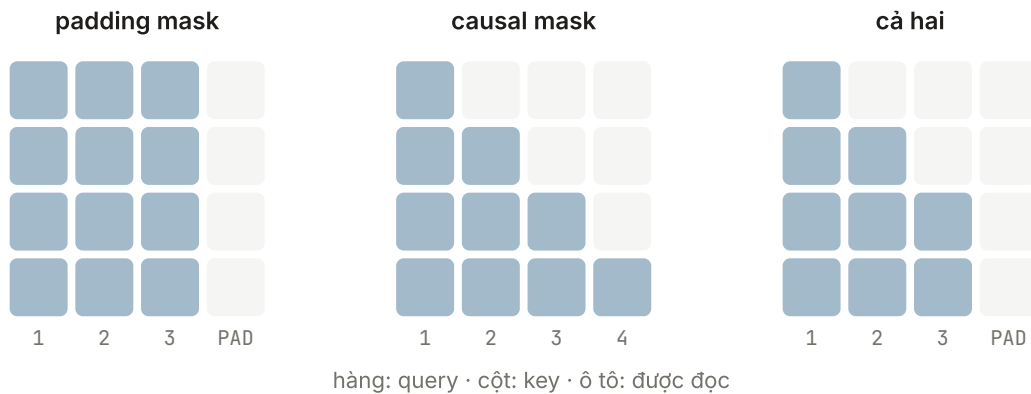
- A Đối xứng: score từ i tới j bằng score từ j tới i
- B Mọi score bằng nhau, nên attention thành mean
- C Các score ngoài đường chéo luôn bằng 0
- D Không bị ràng buộc gì, vì W_V vẫn được học

Mask bỏ vị trí nào?

Có hai loại mask, giải quyết hai lý do khác nhau và có thể dùng cùng lúc:

- **Padding mask** bỏ các key PAD.
- **Causal mask** bỏ key tương lai để vị trí t không nhìn $t + 1$ trở đi, cần khi mô hình dự đoán token tiếp theo. Encoder đọc toàn câu thường không dùng causal mask; decoder sinh từng token (tự hồi quy) cần nó.

BERT là encoder, mỗi token nhìn cả hai phía; GPT là decoder, mỗi token chỉ nhìn bên trái. Causal mask viết bằng `torch.tril(torch.ones(T, T)).bool()` hay `~torch.triu(torch.ones(T, T), diagonal=1).bool()` đều như nhau: vị trí i nhìn j khi $j \leq i$.

Padding mask bỏ cột PAD, causal mask bỏ tương lai.

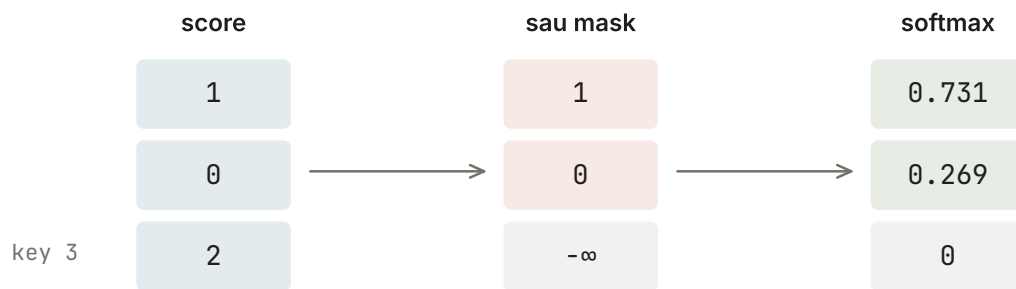
Ta đưa score của vị trí cấm về $-\infty$ **trước softmax**, nên trọng số đó bằng 0. Nếu một hàng bị cấm mọi key, softmax không còn phân phối hợp lệ; tránh câu rỗng hoặc chọn quy tắc rõ cho trường hợp ấy. Nếu mask sau softmax mà không chuẩn hóa lại, tổng weights không còn 1 và không còn cùng phép attention.

Ví dụ score $[1, 2, 3]$ với key thứ ba là PAD: softmax chỉ còn trên $[1, 2]$, cho $(0.269, 0.731, 0)$. Với mask đúng, thêm bao nhiêu PAD thì biểu diễn của token thật cũng không đổi.

Quy ước True/False của mask khác nhau giữa các hàm:

- Trong `nn.MultiheadAttention`, `key_padding_mask=True` nghĩa là bỏ key; `attn_mask=True` nghĩa là cấm cặp query-key. Causal mask vì vậy thường viết `torch.triu(torch.ones(L, L, dtype=torch.bool), diagonal=1)`, True ở các ô trên đường chéo, tức key tương lai. Code bài 3.8 có `valid_mask` True ở token thật, nên truyền `key_padding_mask=~valid_mask`.
- `F.scaled_dot_product_attention` dùng quy ước ngược lại: True nghĩa là **được** tham gia attention.

Đọc tài liệu của đúng hàm đang gọi; không chuyển mask nguyên xi chỉ vì tên tham số giống nhau.

cấm trước softmax: hai key còn lại tự chia lại tổng 1

Score $-\infty$ trước softmax cho trọng số 0; tổng vẫn bằng 1.

HỎI NHANH

Causal mask cho MHA được viết `torch.triu(torch.ones(L, L, dtype=torch.bool), diagonal=0)` thay vì `diagonal=1`. Chuyện gì xảy ra?

- A Không đổi gì, vì đường chéo không ảnh hưởng softmax
- B Mỗi query nhìn thêm được một token tương lai
- C Query 0 bị cấm mọi key, nên output có thể ra NaN
- D Chỉ chậm hơn một chút, vì phải cấm thêm L ô

HỎI NHANH

Một hàng weights là $[0.5, 0.3, 0.2]$, trong đó key thứ ba là PAD. Code đặt weight của PAD về 0 **sau** softmax. Để khớp với cách đặt score bằng $-\infty$ trước softmax, weight của key đầu phải bằng bao nhiêu?

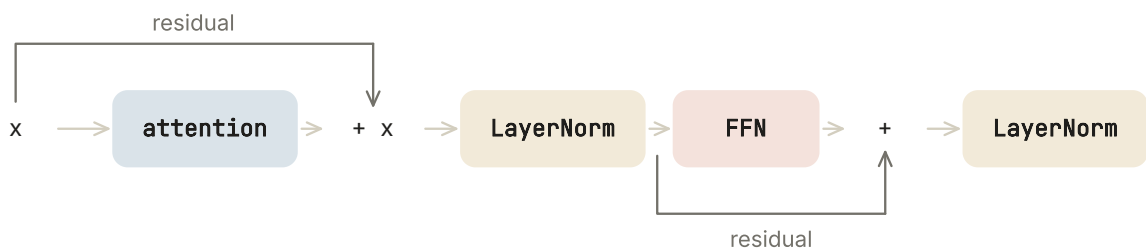
- A 0.5
- B 0.7
- C 0.8
- D 0.625

Một encoder block nhỏ

Một encoder block ghép bốn thành phần:

- **Attention** trộn thông tin giữa các token, cho output cùng shape với input.
- **Residual** (kết nối tắt) cộng input vào output, giữ một đường thông tin và gradient đi thẳng.
- **LayerNorm** (bài 3.6) chuẩn hóa theo feature trong từng token.
- **Feed-forward network (FFN)** là một MLP nhỏ áp riêng cho từng vị trí, biến đổi feature sau khi đã trộn ngữ cảnh.

Ta cài kiểu post-norm: $\text{norm}(x + \text{attention}(x))$, rồi $\text{norm}(x + \text{FFN}(x))$. Nhiều model dùng pre-norm, $x + \text{attention}(\text{norm}(x))$: đường residual đi thẳng không qua norm nào, nên mạng rất sâu học ổn định hơn và ít phụ thuộc warmup. Vị trí norm là một lựa chọn kiến trúc, phải giữ đúng khi nạp checkpoint.

post-norm: $\text{norm}(x + \text{attention}(x))$ rồi $\text{norm}(x + \text{FFN}(x))$; shape (B, L, d) giữ nguyên

Encoder block: attention, cộng residual, LayerNorm; FFN, cộng residual, LayerNorm.

Python

```
class TinyEncoder(nn.Module):
    def __init__(self, width=4, heads=2):
        super().__init__()
        self.attention = nn.MultiheadAttention(width, heads, batch_first=True, dropout=0.)
        self.norm1 = nn.LayerNorm(width)
        self.ffn = nn.Sequential(nn.Linear(width, 8), nn.ReLU(), nn.Linear(8, width))
        self.norm2 = nn.LayerNorm(width)

    def forward(self, x, padding_mask=None, causal_mask=None):
```

```

        attended, weights = self.attention(x, x, x,
            key_padding_mask=padding_mask, attn_mask=causal_mask,
            need_weights=True, average_attn_weights=False)
        x = self.norm1(x + attended)
        x = self.norm2(x + self.ffn(x))
        return x, weights

block = TinyEncoder()
block.eval()
x = torch.randn(2, 3, 4)
padding_mask = torch.tensor([[False, False, True], [False, False, False]])
with torch.no_grad():
    encoded, attn = block(x, padding_mask=padding_mask)
print('output:', tuple(encoded.shape))
print('weights:', tuple(attn.shape))
print('PAD key max weight:', round(attn[0, :, :, 2].abs().max().item(), 6))
print('weight row sums:', torch.allclose(attn.sum(dim=-1), torch.ones(2, 2, 3), atol=1e-6))

```

KẾT QUẢ

```

output: (2, 3, 4)
weights: (2, 2, 3, 3)
PAD key max weight: 0.0
weight row sums: True

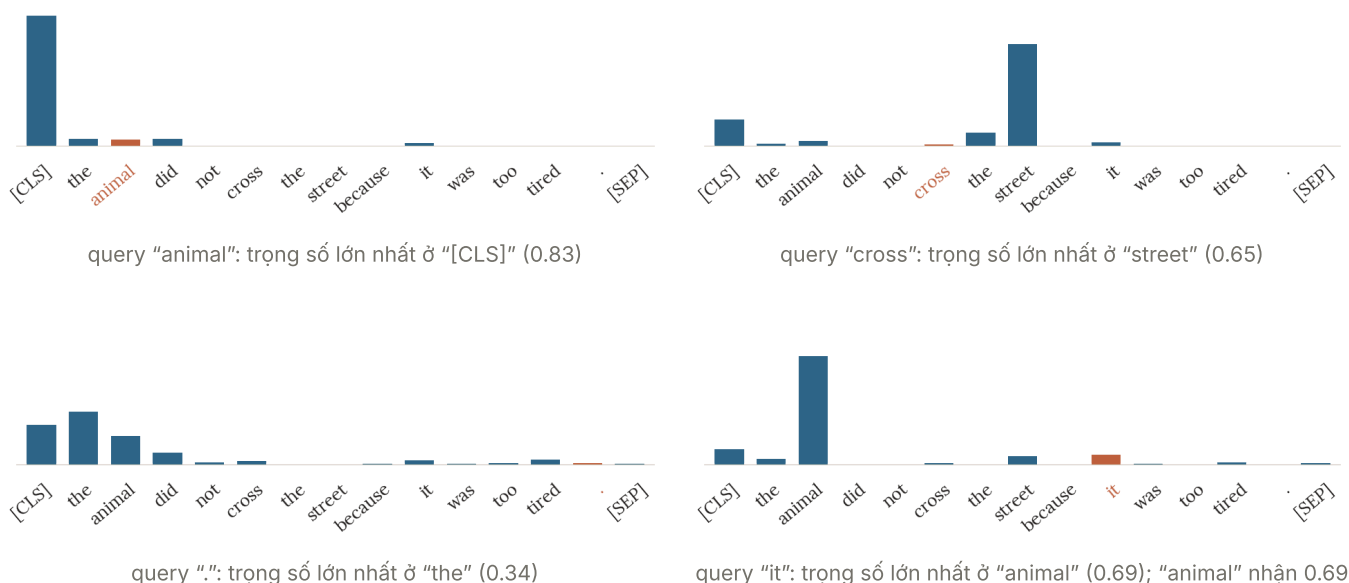
```

Đầu ra (2, 3, 4) giữ batch, độ dài và độ rộng; weights (2, 2, 3, 3) gồm batch, head, query, key vì không lấy mean qua head. Cột PAD của mẫu đầu bằng 0 cho cả hai head. Hàng query tại PAD vẫn có thể sinh vector: key padding mask chỉ bỏ key. Khi gộp thành vector câu hoặc tính token loss, còn phải dùng valid mask để bỏ query PAD ở bước đó.

	head 1				head 2		
t1	0.21	0.79	0.00	t1	0.44	0.56	0.00
t2	0.78	0.22	0.00	t2	0.25	0.75	0.00
PAD	0.74	0.26	0.00	PAD	0.45	0.55	0.00
	t1	t2	PAD		t1	t2	PAD

hàng: query · cột: key · cột PAD bằng 0 ở cả hai head

Hai head có phân phối riêng; cột PAD bằng 0.

Một head của MiniLM: mỗi khung là một query, cột là trọng số lên từng token.

HỎI NHANH

Gọi `self.attention(x, x, x, key_padding_mask=padding_mask)` với mặc định `average_attn_weights=True`, cùng `x` có shape `(2, 3, 4)` và 2 head. `weights` có shape gì?

A (2, 2, 3, 3)

B (2, 3, 3)

C (2, 3, 4)

D (3, 3)

Thử causal mask bằng perturbation

Một phép kiểm có ý nghĩa hơn chỉ nhìn ma trận mask là thay token tương lai và xem quá khứ có đổi không. Với ba vị trí, cấm phần tam giác trên. Ta sửa token cuối rồi so đầu ra hai token đầu, giữ eval và `dropout=0`:

Python

```
causal = torch.triu(torch.ones(3, 3, dtype=torch.bool), diagonal=1)
one_sequence = x[1:2].clone()
changed = one_sequence.clone()
changed[:, 2, :] += torch.tensor([10., -3., 7., 2.])
with torch.no_grad():
    before, _ = block(one_sequence, causal_mask=causal)
    after, _ = block(changed, causal_mask=causal)
print('past unchanged:', torch.allclose(before[:, :2], after[:, :2], atol=1e-6))
print('last position changed:', not torch.allclose(before[:, 2], after[:, 2], atol=1e-6))
```

KẾT QUẢ

```
past unchanged: True
last position changed: True
```

Dòng đầu xác nhận hai vị trí đầu không dùng token cuối. Dòng thứ hai là đối chứng: vị trí cuối phải đổi, nếu không thì dòng đầu có thể True chỉ vì block bỏ qua phần input bị sửa. Cách kiểm này có cùng tinh thần tạo input đối kháng nhỏ trong CP: thay phần bị cấm rồi xem output có chịu ảnh hưởng. Với model nhiều layer, chạy cùng test trên toàn model, vì chỉ một khâu trộn cả chuỗi (pooling, chuẩn hóa theo chiều độ dài) cũng đủ làm tương lai lọt vào.

HỎI NHANH

Vẫn block có causal mask ấy, nhưng lần này sửa token ở **vị trí 0** thay vì token cuối. Output ở những vị trí nào được phép thay đổi?

- A Chỉ vị trí 0
- B Vị trí 1 và 2, còn vị trí 0 giữ nguyên
- C Không vị trí nào, vì causal mask đã chặn
- D Cả ba vị trí 0, 1 và 2

Thứ tự cần thông tin vị trí

Phép kiểm sau dùng block không có thông tin vị trí và không mask, ở chế độ eval với dropout=0. Khi ấy self-attention và FFN có tính **equivariant** theo hoán vị: đảo thứ tự token đầu vào thì các vector đầu ra đảo theo đúng cách đó. Một mean pooling đặt sau block còn **bất biến** (invariant): đảo token không đổi vector câu. Block vẫn tạo vector riêng ở mỗi vị trí, nhưng không tự biết token nào đứng thứ hai.

Nếu có mask, phải hoán vị mask cùng hàng query và cột key; một causal mask giữ cố định đã mang thông tin thứ tự nên phá tính chất này.

Python

```
permutation = torch.tensor([2, 0, 1])
with torch.no_grad():
    original, _ = block(one_sequence)
    permuted, _ = block(one_sequence[:, permutation])
print('equivariant without positions:', torch.allclose(
    permuted, original[:, permutation], atol=1e-6))
```

KẾT QUẢ

```
equivariant without positions: True
```

True ở đây là tính chất toán học, không phải lỗi thư viện. Positional encoding cộng vào mỗi token một vector cho biết nơi nó xuất hiện. Ba cách thường gặp là bảng vị trí học được, sin/cos cố định và relative position. Bản sin/cos dùng $PE_{p,2i} = \sin(p/10\,000^{2i/d})$, $PE_{p,2i+1} = \cos(p/10\,000^{2i/d})$; với $d = 4$, hai tần số là 1 và 0.01. Đoạn sau kiểm nó:

Python

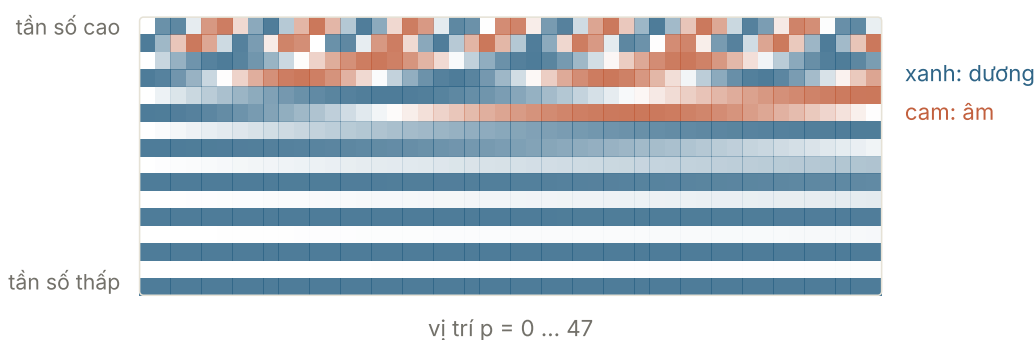
```
positions = torch.arange(3, dtype=torch.float32).unsqueeze(1)
frequencies = torch.exp(-np.log(10000.) * torch.arange(0, 4, 2) / 4)
pe = torch.zeros(3, 4)
pe[:, 0::2] = torch.sin(positions * frequencies)
pe[:, 1::2] = torch.cos(positions * frequencies)
with torch.no_grad():
    ordered, _ = block(one_sequence + pe)
    swapped, _ = block(one_sequence[:, permutation] + pe)
print('position 0:', pe[0].tolist())
```

```
print('equivariant with fixed slots:', torch.allclose(swapped, ordered[:, permutation],
atol=1e-6))
```

KẾT QUẢ

```
position 0: [0.0, 1.0, 0.0, 1.0]
equivariant with fixed slots: False
```

Khi đảo token nhưng giữ bằng vị trí tại các slot 0, 1, 2, ta đổi quan hệ token–vị trí, nên dòng cuối thành False: block giờ phân biệt được thứ tự. Sin/cos chỉ cung cấp tín hiệu; model dùng tín hiệu ấy đến đâu là do huấn luyện.

Positional encoding: chiều đầu dao động nhanh, chiều sau chậm.

Relative position không gán vị trí tuyệt đối vào token mà đưa khoảng cách có hướng $j - i$ vào score, chẳng hạn $q_i^\top (k_j + r_{j-i}) / \sqrt{d_k}$ với r_{j-i} là vector học được. Mọi cặp cách nhau cùng một khoảng dùng chung một vector, hợp với dữ liệu mà quan hệ phụ thuộc khoảng cách hơn vị trí tuyệt đối, như chuỗi thời gian. Bảng vị trí học được thì là một `nn.Embedding(max_len, d)`, nên chuỗi dài hơn `max_len` cần quy tắc rõ từ trước: bảng 512 vị trí không có hàng cho token thứ 600.

Với T token, khoảng cách $j - i$ nhận $2T - 1$ giá trị, từ $-(T - 1)$ tới $T - 1$. Sin/cos tính được ở mọi vị trí, và dịch một khoảng cố định là một phép quay trên từng cặp chiều, nên model dễ đọc ra khoảng cách tương đối. Cùng công thức sin/cos còn dùng để đưa một con số như bước khứ nhiễu t vào mạng (bài 5.8).

HỎI NHANH

Bảng vị trí học được là `nn.Embedding(512, d)`. Tập test có một câu dài 600 token. Nếu không xử lý gì, chuyện gì xảy ra?

- A Các vị trí từ 512 tới 599 tự nội suy từ những vị trí đã học
- B Các vị trí từ 512 trở đi dùng chung vector của vị trí 511
- C Tra vị trí từ 512 trở đi sẽ báo lỗi chỉ số
- D Chạy bình thường, vì attention không giới hạn độ dài

Kiểm graph và đọc attention đúng mức

Để bảo đảm encoder nhỏ có đường gradient, ta nối một loss kiểm với mục tiêu ngẫu nhiên có shape đúng. Không dùng chỉ bình phương đầu ra LayerNorm rồi kết luận gradient lớn hay nhỏ, vì norm đã cố định một số thống kê đầu ra.

Python

```
block.train()
block.zero_grad(set_to_none=True)
encoded, _ = block(x, padding_mask=padding_mask)
target = torch.randn_like(encoded)
valid = ~padding_mask
loss = ((encoded - target).square().mean(dim=-1) * valid).sum() / valid.sum()
loss.backward()
print('finite loss:', torch.isfinite(loss).item())
print('all parameter gradients finite:', all(p.grad is not None and
torch.isfinite(p.grad).all()
for p in block.parameters()))
```

KẾT QUẢ

```
finite loss: True
all parameter gradients finite: True
```

Hai True xác nhận loss hữu hạn và mọi tham số đều nhận gradient hữu hạn, kể cả khi có mask PAD: block sẵn sàng để huấn luyện.

Attention weights là hệ số trộn tại một layer/head; chúng không tự là lời giải thích nhân quả cho dự đoán cuối, vì model còn residual, FFN, nhiều head và layer khác. Muốn biết token ảnh hưởng kết quả thế nào, cần perturbation hoặc ablation: xóa hay thay token rồi đo dự đoán đổi bao nhiêu.

HỎI NHANH

Trong model phân loại cảm xúc, một head ở lớp cuối dồn 0.9 trọng số vào từ “không”. Kết luận nào có cơ sở?

- A Mới chỉ biết hệ số trộn, phải thử bỏ hoặc thay từ ấy mới kết luận được
- B Từ “không” là nguyên nhân chính của dự đoán
- C Head này chuyên xử lý phủ định, có thể bỏ các head khác
- D Head này bị lỗi, vì trọng số tốt phải trải đều

Chi phí của attention

Attention mọi cặp tốn khoảng $O(BL^2d)$ tính toán ở phần score và trộn, cùng $O(BHL^2)$ bộ nhớ cho score nếu lưu đủ ma trận; các phép chiếu thêm $O(BLd^2)$. Tăng L gấp đôi thì phần score gấp bốn. Padding cũng trả theo L^2 : một câu rất dài kéo cả batch lên độ dài của nó, nên xếp các câu dài gần nhau vào cùng batch (bucketing), cắt hoặc chia cửa sổ văn bản dài trước khi nghĩ tới phần cứng lớn hơn.

số ô score $L \times L$ của một head, một câu: L gấp đôi thì gấp bốn

Độ dài gấp 16 thì số ô của ma trận score gấp 256.

Bậc hai đến từ việc softmax buộc tạo đủ ma trận $L \times L$: $\exp(q_i^\top k_j)$ không viết được thành tích vô hướng $\phi(q_i)^\top \phi(k_j)$ với ϕ hữu hạn chiều.

Linear attention thay hẳn nó bằng $\phi(q_i)^\top \phi(k_j)$ với một feature map ϕ hữu hạn chiều; khi đó có thể đổi thứ tự nhân ma trận như bài toán nhân chuỗi ma trận quen thuộc trong CP, và chi phí còn tuyến tính theo L , cỡ $O(Ld^2)$. Với mask nhân quả, chỉ cần giữ hai tổng chạy $S_t = \sum_{j \leq t} \phi(k_j) v_j^\top$ và $z_t = \sum_{j \leq t} \phi(k_j)$, nên sinh mỗi token tốn bộ nhớ không đổi. ϕ phải dương, như $1 + \text{ELU}(x)$, để trọng số không âm và mẫu số không bằng 0.

Với dữ liệu ít, model phức tạp chưa chắc thắng baseline masked mean; so trên cùng validation trước khi chuyển sang model pretrained ở chương 4.

HỎI NHANH

Một batch 32 câu: 31 câu dài khoảng 100 token, một câu dài 2000 token. Cả batch được pad lên 2000. Cách rẻ nhất để giảm lãng phí là gì?

- A Xếp những câu có độ dài gần nhau vào cùng batch
- B Tăng số head để chia nhỏ ma trận score
- C Bỏ key_padding_mask để khỏi phải tính phần PAD
- D Giảm embed_dim để ma trận score nhỏ lại

Khi đi thi

- In một mask 3×3 và đọc quy ước của đúng hàm đang gọi: có hàm coi True là cấm, có hàm coi True là được đọc.
- Tính bộ nhớ score $B \cdot H \cdot L^2$ trước khi chọn max_length; gấp đôi L là gấp bốn bộ nhớ.
- Shape đúng chưa đủ: kiểm thêm mỗi hàng weights cộng lại bằng 1.

Tóm tắt

- Attention là trung bình có trọng số của value, trọng số lấy từ softmax của score query-key; chia $\sqrt{d_k}$ giữ softmax khỏi bão hòa.
- Self-attention học ba phép chiếu Q, K, V; multi-head tạo nhiều cách trộn với cùng số tham số.
- Encoder block: attention, residual, LayerNorm, FFN.
- Padding mask bỏ PAD, causal mask bỏ tương lai; thông tin vị trí cho model biết thứ tự.
- Chi phí bậc hai theo độ dài quyết định ngưỡng cảnh dài được bao nhiêu.

Kiểm tra cuối bài

CÂU 1

Một đội tự cài multi-head self-attention:

```
Q = self.q_proj(x).view(B, T, self.num_heads, self.head_dim).transpose(1, 2)
K = self.k_proj(x).view(B, T, self.num_heads, self.head_dim).transpose(1, 2)
scores = Q @ K.transpose(-2, -1)          # dòng A
attn = F.softmax(scores, dim=-1)
```

Khi chạy, trọng số attention rất nhọn: một vị trí nhận khoảng 99% trọng số. Dòng A thiếu phép nào?

- A Chia cho `self.head_dim`, tức số chiều được cộng
- B Chia cho `math.sqrt(self.head_dim)`
- C Chia cho `math.sqrt(self.num_heads)` để cân các head
- D Thay bằng cosine của Q và K đã chuẩn hóa

ĐỀ THI [NOAI 2026 Singapore · Chung kết · Câu 17](#)

CÂU 2

Hai cấu hình self-attention cùng `embed_dim=512`: một head rộng 512, hoặc 8 head, mỗi head rộng 64. Lợi ích chính của 8 head là gì?

- A Ít tham số hơn tám lần, vì mỗi head hẹp hơn
- B Chi phí theo độ dài giảm từ bậc hai về tuyến tính
- C Mỗi query có tám phân phối trọng số cùng lúc
- D Mỗi head chắc chắn học một quan hệ ngữ pháp riêng

PHÒNG THEO [CMU 10-601 · Exam 3 Practice · Q2.5](#)

CÂU 3

Code cũ dùng `nn.MultiheadAttention` với `causal = torch.triu(torch.ones(L, L, dtype=torch.bool), diagonal=1)`. Đổi chuyển sang `F.scaled_dot_product_attention`, nơi mask boolean True nghĩa là **được** tham gia attention. Phải truyền gì để giữ đúng phép tính?

- A `attn_mask=causal`, vì cùng là mask boolean
- B `attn_mask=~causal`, hoặc `is_causal=True`
- C `attn_mask=causal.T`, vì hàm này đọc theo cột
- D `attn_mask=causal.float()`, để thành mask cộng

CÂU 4

Chuỗi có 4 vị trí, dùng left padding: vị trí 0 là PAD, token thật ở các vị trí 1, 2, 3.

Model dùng cả causal mask lẫn key padding mask. Query ở vị trí 2 được đọc những key nào?

A 0, 1, 2

B 1, 2, 3

C Chỉ 2

D 1, 2

CÂU 5

Key padding mask đã bỏ các key PAD, nhưng output tại một query PAD vẫn khác 0.

Muốn gộp thành vector của cả câu, ta phải làm gì?

A Đổi mask key thành toàn True để mọi output bằng 0

B Gọi zero_grad để xóa output ở vị trí PAD

C Bỏ các query PAD ra khỏi bước gộp, bằng valid mask

D Sửa attention, vì mask phải xóa cả hàng query

CÂU 6

Model phân loại cảm xúc gồm embedding, hai encoder block không có mask, mean pooling rồi linear, chạy ở chế độ eval. Đội quên cộng positional encoding. Hai câu “phim hay , không chán” và “phim chán , không hay” có cùng tập token. Logit của hai câu thế nào?

- A Giống hệt nhau
- B Khác nhau, nhờ attention đã nhìn ngữ cảnh
- C Khác nhau, vì softmax phụ thuộc thứ tự các key
- D Giống nhau, nhưng chỉ khi model có một head

PHÒNG THEO NOAI 2026 Singapore · Vòng sơ loại · Câu 225

CÂU 7

Score có dạng $q_i^\top (k_j + r_{j-i})/\sqrt{d}$, trong đó r_{j-i} là vector học được theo khoảng cách có hướng từ token i tới token j . Chuỗi có 128 token, đánh số từ 0 tới 127. Cần học bao nhiêu vector r khác nhau?

- A 128
- B 255
- C 256
- D 16384

PHÒNG THEO USA-NA-AIO 2026 · Vòng 2 · Ngày 1 · Part 1.2.2

CÂU 8

Q, K, V đều có T hàng, d cột, và đã tính xong. Với self-attention chuẩn không mask, tính $O = \text{softmax}(QK^\top / \sqrt{d})V$ tốn chi phí bậc nào?

A $O(T^2)$

B $O(Td^2)$

C $O(T^2d)$

D $O(Td)$

ĐỀ THI USA-NA-AIO 2026 · Vòng 2 · Ngày 1 · Part 1.1.1

CÂU 9

Linear attention thay $\exp(q_i^\top k_j / \sqrt{d})$ bằng $\phi(q_i)^\top \phi(k_j)$, với $\phi : \mathbb{R}^d \rightarrow \mathbb{R}^\ell$ đã tính sẵn cho mọi token. Bỏ qua mẫu số chuẩn hóa, output là $\phi(Q)\phi(K)^\top V$, trong đó $\phi(Q)$, $\phi(K)$ có shape $T \times \ell$ và V có shape $T \times d$. Tính theo thứ tự nào thì chi phí tuyến tính theo T ?

A Tính $\phi(K)^\top V$ trước, rồi nhân với $\phi(Q)$: tốn $O(T\ell d)$

B Tính $\phi(Q)\phi(K)^\top$ trước, rồi nhân với V : tốn $O(T^2(\ell + d))$

C Thứ tự nào cũng vậy, vì nhân ma trận có tính kết hợp

D Không có, vẫn phải tạo ma trận $T \times T$

PHÒNG THEO USA-NA-AIO 2026 · Vòng 2 · Ngày 1 · Part 1.1.3–1.1.4

CÂU 10

Một đội train encoder với batch 8, 12 head, float32, ngữ cảnh 512 token. Ma trận score của một lớp chiếm khoảng 0.1 GB. Đội muốn tăng ngữ cảnh lên 4096 token, giữ nguyên batch và model. Khi ấy bộ nhớ score của một lớp khoảng bao nhiêu?

- A Không đổi, vì số tham số không phụ thuộc độ dài
- B Khoảng 0.8 GB, tăng 8 lần như số token
- C Khoảng 51 GB, tăng 512 lần
- D Khoảng 6.4 GB, tăng 64 lần

PHÒNG THEO NOAI 2026 Singapore · Vòng sơ loại · Câu 247

Đọc thêm

- Vaswani và cộng sự — [Attention Is All You Need](#): nguồn gốc scaled dot-product, multi-head và cấu trúc Transformer.
- [D2L — Attention Scoring Functions](#): đọc attention bằng shape và masked softmax.
- [D2L — Self-Attention and Positional Encoding](#): nối tính hoán vị với thông tin vị trí.
- Katharopoulos và cộng sự — [Transformers are RNNs: Fast Autoregressive Transformers with Linear Attention](#): linear attention qua feature map, nền của phép đổi thứ tự nhân để chi phí tuyến tính.
- [PyTorch 2.9 — MultiheadAttention](#): tra batch_first, shape weights và quy ước mask của lớp.